

н-23573

11

РВА. 2031, 153110

Комп. 3

ХОМА МАКОГІН.

УБОГИЙ НАЙМИТ.

1192

Пісня перша.

У неділю св'яту ю не сокіл смутний
 Гей над морем квилить — проквіляє, —
 Ні, то наймит убогий Хома Макогін
 На підпитку до дому чвалає.

Не до дому, — бо дому у його нема, —
 А до панської хати чужої
 Він помало хиляє туди і сюди,
 Серце нїє од думи гіркої:

„У людей єсть у кожного хата своя,
 Яж од праці спочину не маю
 І притулку ще змалку не маю свого,
 А чужії кутки потираю!..“

І не шкода коли б вже його й не було, —
 А то-ж мали поля із степами.
 Мали хату, отари гуляли в степах,
 А токи захрисали стогами.

Вольна воля була! Було — батько в свої
 Убереть ся козацкії шати,
 Зброю возьме ясну, скочить враз на коня
 Та й поїде у степ погуляти.

І від його тіка' аж у Крим Татарва,
 Турок море своє замикає,
 Обіцяє Москаль превеликі скарби,
 А що Лях, — то від духу вмірає!

Та на лихо, мій батьку, сусід ти пускав —
 Вонсаля й Боголюбского пана:
 Вигнав з хати тебе Боголюбский, ти вмер,
 Яж працію до ночі із рана.

На тій панській роботі, і той, хто забрав
 Мою спадщину всю дорогую —

КИРИЛАНЬ
КОЛОДЯВЧУ
САМОУСМІ

Державна бібліотека
 № 11/53112

Боголюбский — ганя на роботу мене.

І я в його тепер наймитую —

В свого ворога!.. Ох!..* — І Хома заридав

І, не маючи йти уже сили,

Він сідає під тином, щоб вилить слізми

Муки всі, що в душі наболіли.

Довго плакав, а далі так думати став:

„Та чи має ж той пан таке право,

Щоб і досі у себе держать, як своє,

Те, що в батька загарбав лукаво?

Не безсудна ж земля! Інший час тепер став, —

Порядкують над людьми закони:

Довести своє право я зможу тепер,

Се не те, що в безправні „дні оні“.

Я до хати піду, — вона буде моя!

К чорту пана!.. Я сам панувати!..“

Тут відразу Хому щось за комір цуп-хап!

„Га! ти проти панів бунтувати?!“

— Гей, де соцький? десятники? де ви? беріть

І вийжіть ви сього розбишаку

Та у волості в „темну“ до ранку ушкніть

І замкніть його там, як собаку!“ —

І десятники з соцьким надбігли, беруть

І Хому волочуть, а із заду

Пан урядник*) чухрає його нагаєм

Та гука про Сибір та про зраду.

І замкнули його... У темниці Хома

З горя долі в куточку сідає

І зітхаючи тяжко, дрімать почина

І вже трохи немов засипає.

Коли чує — плазує по тілові щось..

Ось і друге, і третє, й чимало..

І руками ураз обома він чухнув —

Чує мокре й гідким завоняло.

Далі чує — вже скрізь аж кишить ворогів —

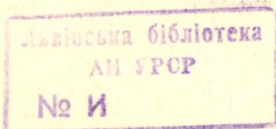
Так давно вже в сій темній темниці.

Без поживи, як мертвій, сохли усі

Швидконогі плескати блощиці.

Кусонули ураз, і Хома підстрибнув

*) Нижчий поліціант по селах; соцький та десятники — його підпомощники з селян.

І заскимлив і став себе драти,
Та даремно він чухавсь і долі качавсь,
В стіни бивсь і в залізній крати.

Усю шкуру даремно на струп він подрав,
Бо знесилившись врешті до краю,
Він, як труп, непритомний до долу упав
І чи він ще дихав — не знаю ..

І як сторож у спідання в темну ввійшов,
То побачив Хому неживого ;

Кров ворожа, змішавши ся з власною скрізь
Щось перисте зробила із його...

Сторож повну водянку води ухопив
І, Хому оджививши, з темниці
Зараз випустив геть, на прощання ж додав :
„Тож шануйсь і забудь про дурниці!“

Пісня друга.

Увесь тиждень Хома як прибитий ходив
І незнав, ва яку і ступити,
Діло плував і тричі прикащик його
Наміряв ся уже попобити.

Перш бояв ся Хома навіть думать про те,
За що ззів духопела такого,
І як згадував кару страшну, виступав
Піт циганський по тілові в його.

Він хрестив ся, молив ся, шукав забуття,
Та забуть не було в його сили,
Він спокуси своєї прогнати не міг,
І думки його знову обсіли.

І як тільки неділя сьвятая прийшла,
То не міг наш Хома дожидати :
Скоро всі по обіді лягли спочивать,
Він поплентавсь до рідної хати.

Жив Хома у челядї, за нею ж геть-геть
Боголюбський осівсь на горбочку,
А за їм уже й хата була Хомина
Серед степу, та в вербах, в садочку.

Скоро вийшов з челядні, а тут і палац —
Мури добрі, залізній крати —

~~АДВОКАТ
КОЦОВСКИЙ~~
~~Адвокат
КОЦОВСКИЙ~~
A. A. adv. radca sądu krajowego

На землі Хоминій Боголюбский його
Збудував, що відтіль панувати.

Паньска челядь сиділа в дворі й за двором,
І Хома наш чогось злякав ся —
Хильці-хильці під тином, а далі упав
І в густім бур'яні заховав ся.

Бур'яном він поліз і до хати добравсь,
Не пішов у ворота, а з заду
Через тин у садок, — та пізнати він не міг
В сій руїні колишнього саду.

Там, де все по весні цвітом рясно цвігло
І од овочу гнуло ся в літку, —
Там сухії пеньки, а живе, що було,
Скрізь черва одигла в свою сітку

Дві високі верби, де у місяшну ніч
Соловейко співав аж до ранку
І примушував парубка дужче горнуть,
Милувать, цілувати коханку —

Іх немає уже — хтось давно вже зрубав,
А по всій тій леваді й садочку
Видко ратиці скрізь — тут товар спочивав,
Де знаходив собі холодочку.

Але серце ще більш заболіло в Хоми,
Як він глянув на хату: стояла
Вона пустою зовсім і видко було,
Що вже догляду давна не знала.

Білі стіни давно вже зробились руді,
Вікна взято; завіса єдина
Навескosi якось двері держала ище,
А покрівля — була як драбина.

І Хома увійти в свою хату не міг, —
Головою припав до одвірку
І... як був, заривав!... Довго плакав, а там
Увійшов в ті не двері, а дірку.

Увійшов... Де збиралась колись за столом
Вся сім'я, а на неї святії
Сяли зверху ікони — нічого нема:
Без шмарун голі стіни рудії!

Піч розваліно всю, під ногами ямки
І вже щось поросло на долівці,
І сюди навіть — видко — заходили еже
Чи корови якісь там, чи вівці.

І Хома в гору високо руку ізняв
 І згукнув: „Присягаюсь я пині
 Поновити се все і всю силу віддати
 Моїй любій та рідній хатині!
 Присягаю ся!...“ — голосом скрикнув страшним
 І відразу він кинув ся з хати,
 Але тільки у сіни вступив, довелось
 Носом землю йому заорати:
 Якийсь цап в холодку мабуть тут спочивав
 Та й покинув дарунок цапиний,
 А Хома як з розгону ногою вступив, —
 Підковзнувся і простягсь на всі сіни.
 Руку дуже забив, і коліно щемить, —
 І клене він цапину породу,
 Нахваляється знищить до решти цапів
 За такую з їм кепську пригоду!
 Але часу не гає, з сіней вибіга
 І, цілком несподіванно баче —
 Чоловік біля хати стоїть у дворі —
 Так, як панський би сторож неначе.

Пісня третя.

„А чого ти тут ходиш?“ гукнув він Хомі —
 „Бач, убрав ся до хати чужої!
 Иди ж геть, а то пана покличу піду,
 То запевне скуштуєш гіркої!“
 Гордо голову в гору Хома тут підвів
 І говорить: „Я — пан в сій господі!
 Від сьогодні ніхто не уступить сюди,
 Тут чужим панувати вже годі!“ —
 Повернувся і у хату ізнову пішов,
 І хоча я сказати таки мушу,
 Що турбота його обнімала, та він
 Героїчно зміцняв свою душу.
 Він до себе казав: „Ось прийшов коли час
 За потоптане право обстати, —
 І невже ж у сей час я назад поступлюсь,
 Утечу із власної хати?
 Ні, я давнюю міць Запорозьку“... — Та тут
 Щось відразу в дворі задвигтіло

І у хату вкотилось — побачив Хома —
Товстезнеє щось, як барило,

З заду ж люде за ім. І Хома упізнав
Боголюбского паньску одежу,
Широченную бороду, з-жовта руду,
І ходу його зовсім ведмежу.

На обличчю гладкому у його малі
Два очка аж палали із злости;
Він стисав кулаки і кричав: „Не втечеш!
Сокрушу тобі зуби і кости!“ —

— Як насмілив ся ти в мою хату ввійти?
Гей, берить ви сього харцизяку!
Я йому покажу, що ще маю в руках
На таких я путящу ломаку!

— Та ломака моя — моє паньске берло!
Всі права і закони усякі
Тільки нею пишу я і більше пічим!...
Ну, берить його вірні сіпаки!... —

Ізякав ся Хома: все, що думав казати,
З голови наче десь полетіло;
Він стояв, як дурний, і трусив ся увесь,
І потерпло у його все тіло.

Але далі потроху остербувать став:
„Я... їй Бо, я нічого!... я, пане...“

На сю хату мою... право маю.. вона...“
— „Ах ти ж паadlo таке препогане!..“ —

Розлотований пан закричав на Хома —
— „Ще про право балакати сьміє!
Право — те, що я сам забажаю і що
Історичня ломака ся вдіє!

— Коли вчора се право живе ще було,
То сьгодні його я вбиваю!
Та і право взагалі я знаю — своє,
А у інших — я права не знаю!“ —

„Але ж маю папери, документи я!...“
— „Що ти брешеш? — не маєш нічого!
Гей, сіпаки мої! одніміть ви усе,
Що в кишених є, може, у його!“ —

Але бідний Хома у куток аж заліз,
Він трусив ся, блідий, з переляку
І казав: „Я шаную і щиро — їй Бо! —
Пане, вас і ту вашу ломаку!...“

Віри йміть, що не знаю я зовсім, чого
 Ви на мене розсердились дуже,
 Бо... я думав - бач, пустою хата стоїть..
 Вам до всі давно вже байдуже...

Добре знаю я те, що я темний мужик
 І живу тільки з панської волі, —
 Я хотів у сій хаті притулок знайти,
 Бунтувати ж не думав ніколи...“

— „Га! не думав ти, Хаме! Ми знаємо вас!...
 Забірайте!... Ви всі розбишаки!...“ —
 І відразу за руки й за плечі Хому
 Ухопили тут панські сїпаки..

Пісня четверта.

Тут ми оповідь мусим одразу порвать,
 Щоб ніще й Вонсаль изгадати
 Колись пишно і гучно жив пан той Вонсаль,
 Все бенкетує що-дня та вивати.

Жити з чого було, та і сам він любив
 Погуляти на волі до ехочу, —
 І гуляв, а хтось инший за його робив
 Нецікаву частку роботу.

Инший був — Хомин батько, старий Макогін:
 Коло пана була його хата,
 І як скрутно траплялось, Вонсаль упевняв,
 Що він любить його, наче брата.

І що треба їм все по сусідському жить,
 Пособлять обопільво в пригоді...
 Макогін же з тим згоджувався, вів йому
 І був другом він панській господі,

І, повабившись зовсім на гарні слова,
 Все був радий зробити, що тільки
 Попраха' його пан, і нарешті пішов
 З Вонсалем він до щирої спілки.

Та не дурно-ж воно Макогін се зробити
 З першу дуже боявся і вагав ся, —
 Бо як тільки пристав, незабаром уздрів,
 Що він добре таки уклепав ся

Не товаришом панові став Макогін,
 А „приващиком“ спершу та й годі,

І аж їздив на шиї у його Вонсаль
І у щастї, і в прикрій пригоді.

Та ще гіршого далі зазнав Макогін:
Пан за наймита став уважати
І нарешті до його в господу убравсь,
А хазяїна витурив з хати.

Та хоч вуса крутить умів добре Вонсаль,
Але сьміливість мав не велику:
Макогін по мужичому пана прогнав
І побив йому плечі і пику.

Але далі і думи його обняли:
„Що як сили набравшись, відразу
Набіжить знов на мене Вонсаль, щоб помстити
За оту паньській пиці образу?“

Чи не краще було б, як би я побратавсь
З Боголюбским? — є сила у його,
Щоб міні пособлять, та й з отим Вонсалем
Він гризеть ся ще здавна до того.

З ворогів же у мене Вонсаль не самий, —
Азіят-бо... О се ще уїда!..
З Боголюбским же зможем обох побороть,
Він, здаєть ся, путящий сусіда.“

І до пана пішов і до спілки з ним став,
Але знати вже паньську руку:
Хоч прогнав Вонсалья, то за те устругнув
Макогонові добрую штуку.

В діло з паном ув'яз Макогін, бо любив
Він звичайно до спілки ставати, —
Як дійшло ж до рахунку — йому довелось
Не прибутки лічити, а втрати.

В день чудовий один Боголюбский йому
Оповідав нечуване диво,
Що щось **тисячі** винен сусіда йому!..

Макогін аж згукнув: „Неможливо!“

— „Не можливо?“ — образив ся пан і почав
Всі рахунки йому викладати,
Як почав на відсотки відсотки лічить, —
Макогонові що вже казати?

Він і чує, що все се брехня, все не так,
А як саме — не дасть він рахуби
І обурился: „Що позичав, те віддам,
Папірці ж ті — укиньте до гроби!“

— „Ні, ти стільки віддай! або мусиш міні
Заставного папера писати
На усе, що ти маєш: на землю твою
І на двір.“ — „Ну, сього вам не мати!“ —

Огризнувсь Макогін і йти з хати хотів,
Але пан: — „Хай їй цур, отій сварці!
Не тікай! По сусідському добре тут ми
Поладнаєм. Гей, дайте по чарці!“

Та подай закусь — ковбасу... знаєш, ту...“
Та льокай і сам добре те віда,
Що гнилу ковбасу мусить він подавать,
Як до пана приходить „сусіда“.

І зоставсь Макогін і ушив ся украй, —
Як же впивсь Боголюбеский до його:

— „Підпиши!“ — і дурний Макогін підписав,
Вже не тямлючи зовсім нічого.

Так за шмат він гнилої тії ковбаси
Своє право віддав і, до дому
Не дійшовши, у пана під тином заснув, —
Вже бодай так не спати нікому!

Через день його з хати пан геть протурив —
Він зимою замерз коло тину;
Син зостав ся Хома, — і звелів пан узять
В окономію в найми дитину.

Сам же пан в таку силу убив ся тоді,
Що того Вонсаль навісного
Звоював і у нівець його повернув,
Все до решти забравши і в його.

Вонсалеві ж він хату покинув саму,
Обідавшись скарать його люто,
Як що з двору ступне прикувать до воріт,
А чи ноги замкнуті у путо.

І сидів там Вонсаль, тяжко сьвітом нудив,
Дожидаючи часу такого,
Щоб кормигу зламати було можна й назад
Те відняти, що забрано в його.

Довго думку ховав, довго мучив ся він,
Але далі не стало вже сили,
І у той саме час, як так тяжко Хому
І сїпаки, і пан той кривдили, —

Він від разу схопивсь, — „Виват, воле!“ згукнув
Та й чкурнув скільки духу із хати

І натрапив на пана він саме тоді,
Як Хому починали в'язати.

Пісня пята.

Наче буря ускочив у хату Вонсаль
І згукнув: — „Бий його!“ — й зупинив ся!
Він Хому тут уздрів і усе зрозумів
І відразу неначе сказив ся.
„Моя хата!“ — згукнув — „од межі до межі
Мій се ґрунт і на йому три хати —
Я беру їх! Прийшов я, щоб скинуть ярмо
І назад своє добро забрати!“
Боголюбский злякавсь: не боявсь він Хоми
Й Вонсалья не бояв ся самого,
Але в спілці він бачити їх не бажав,
І жижки затрусил ся в його.
— „Одпустіте Хому!“ він одразу гукнув,
І сіпаки Хому одпустили;
Пан до його та й каже на вухо йому:
— „Годі, Хомо, сварити ся, милий!
— Жити в хаті дозволю тобі, а тепер
Мушиш геть Вонсалья протурити..“
І відразу Хома мов на світ народивсь,
Ласки в пана схотів заробити:
Стрепенув ся і сам він не знав, як гукнув,
Женучи Вонсалья із світлиці:
„Борони того, Боже! як рідні брати,
Вдвох ми з паном на рідній землиці!
Хата наша, вдвох з паном, і має права
Пан до неї, — я-ж з паньскої волі
Буду жити у їй, чепурити її,
А з тобою не хочу ніколи!“
— „Брешеш!“ — скрикнув Вонсаль, та Хома у тумить
Як заскималять та рачки до долу,
Як загавка' — гав-гав! — та ураз Вонсалья
Як ухопить зубами за полу!..
Зблід Вонсаль, одгрибнув, полу вирвать хотів,
Але міцно Хома учепив ся,
І хоч кидавсь Вонсаль по всій хаті, та він
Не пукав і за їм волочив ся.

Дихо бачивши, дуже сїпнув ся Вонсаль,
Кинув полу Хомі та із хати!..

Як чкурнув — тільки видно кивають раз-в-раз
Вонсалеви у куряві пята!..

— „Га-га-га!“ — реготавсь Боголюбский — „га-га!“ —
Ухопившись за пузо руками. —
— „Та й кумедія-ж, братці, як він утіка’ --
Га-га-га! Бач, киває пятами!“..

І, втираючи сльози, гукнув на Хому:
— „подавай-же!“ — Хома неборака
Підстрібнув і шматов од поли у зубах
Він подав наче справді собака.

Пан узяв і поглядив Хому — „О, ти пес
Не поганий і тим і бажаю
Тобі дати уряд і до хати сеї
Вартовим я тебе наставляю.

— Гей, пришніть ви його!“ — Десь відразу узявсь
І ланцюг, — і Хому ухопили,
На ланцюг залягали його, потягли
До воріт у дворі прикрутили.

Опинив ся Хома та ланцюг так давив,
Що язик аж поліз йому з рота,
А сїпаки штовхали: — „Иди, бо нам ще
З багатьма є такая робота!“

— „Ну, сиди та мовчи!“ — пан сказав і Хомі
Стусонув, добре в боки, ногою
І відтіль — Вонсали саме так припинать —
Він подав ся з своєю ордою.

Пісня шеста.

У Хомі в очіх сьвіт стуманів і цілком
Дух од панського стусу забило, ..
Він до долу упав і довгенько лежав
Непритомний, як мертвєє тіло.

А як трохи прочужавсь і глянув на сьвіт,
Облили його сльози гіркії:
Ось як тяжко вони одурили його
Ті найкращі, укохані мрії!

Деж та правда, закон, девятнадцятий вік,
Що гуманність на пранорі пише?

Чорт би хату забрав сю і все, що у їй,
Як за неї Хома ледві дише!

Та ще й не відомо, чи правда тому,
Що свого треба дуже дивить ся,
Бо ідея вселюдскости ширша, чи що...
Ат! на сьвітї сама плутаниця!

„Я умру!“ — застогнав на припонї Хома
І хотїв уже впасти вмїрати, —
Коли чув — щось важко сопе поблизу,
Озираючись — то вїл був рогатий.

І відразу Хомі щось знайо́ме здалось :
Колись мабу́ть високі роги,
Що тепер їх вже збито, і сірая масть,
І міцні та дебелиї ноги...

Він пізнав! Він пізнав! Був се вїл той старий,
Що у батька ходив ще у плузі,
А тепер був у пана.. І скрикнув Хома
У великій нестриманїй тузі :

„Воле рідний! чи ти се? чи знаєш мене?
Рідний син я тому, о земляче,
Хто тобою колись, — пам'ятаєш? — орав
Наше батьківське поле коза́че!

А тепер ти на паньській роботі! Свого
Ти не маєш хазяїна, воле,
І, безщасний, на вжиток чужому ореш —
Боголюбському — ріднеє поле!

Та і я... О, стоклятий отой!..“ Але враз
Тут Хома Макогін зупинив ся,
До землі він припав, духа він затримав,
З переляку страшенно трусив ся,

Бо урядницький наче з'явив ся картуз
На межі, недалечко од саду, —
І згадались Хомі і блощиці, й канчук,
І слова про Сибір та про зраду.

Що, як чув?.. Але далі дивив ся Хома
І обличча йому заясніло:
Не картуз, але сояшник був то сухий —
Хоч-би громом його вже розбило!

Налякав він Хому і, безщасний, з страху
Він забув свою гарну промову,
Але потім, одхакавшись, де що згадав
І казати почав тоді знову :

„От, як бачиш, я стражду! Така міні,
Що за правду стояв я, заплата!...
Але-ж ми земляки, мій коханий, згадай,
Що одна у нас рідная хата!

Старовинні однакові згадки у нас:
Треба край свій нам, воле, кохати
І не дати удвох на поталу та глум
Боголюбському рідної хати.

Розжени ся-ж, порви сей треклятий ланцюг,
Тоді знову я буду на волі
І укуні з тобою робить почнемо
На широкому нашому полі.

Розженсь! Розірви!...“ — Роспалившись Хома
Аж підскачав з землі і руками
Замахав на всі боки. Віл наче злякавсь
І.. на його наміривсь рогами!..

Зрозуміть Хоминої промови не міг,
А здало ся йому, що пеначе
Хоче вдарить Хома, — він на його сунувсь
І наставив знаряддя воляче.

З переляку Хома знов до долу упав, —
А віл бачивши те, зупинив ся,
Довго мовчки стояв над Хомою, а там
Догадав ся, що він помилив ся, —

А чи може Хома йому здавсь не страшний, —
Тільки він просто чмихнув на його
Та й пішов собі геть знову пасти ся в степ,
А Хомі не зробив він нічого...

Пісня сема й остання.

Тоді був уже вечір і бідний Хома,
Перемучений всім, що спіткалось
За цей проклятий день, — впав до долу й заснув
Та погано ту ніч йому спалось.

Сон приснив ся йому. Наче бачить: Каца,
Панський наймит, рудий, бородатий,
В свою „соху“ застріг він вола бовкуном
Та й почав їм неначе орати.

Віл, що плуга тягати умів, а „сохи“
Не знав ще ніколи із роду,

АДВОКАТ
КОЦОВСКИЙ
Адвокат
KOCOWSKI
А.А. М. Габса 2901 Крайового

У їй борсавсь, пручавсь, а Кацап проклинав
„Рострекляту волячу породу.“

І почав його бить: спершу бив батогом,
Потім пужалном бив, не жалівши,
Бив по спині, по ребрах, по морді вола,
У налігача руку вкрутивши.

Спершу віл утекти поривав ся з „сохи“,
Далі бачить, — нема йому змоги:
Він притих і скорив ся, похнюпившись став,
Похиливши позбивані роги,

Й дві великі сльози в товариши з очей
Покотились і долі упали..

І Хома упізнав: се той віл був, що й в день,
Що батьки Хомині їм орали.

А Кацап утомивши ся, плюнув і ліг
Та й захріп; віл-же, тягнучи „соху“,
На неоране вийшов і пагись почав
І дотягсь до Хоми він потроху.

І промовив до його Хома: „Міні жаль,
Що терпиш ти таке катовання..“

Гірко віл усміхнувшись, балакать почав,
І не стямивсь Хома з дивування:

— „Жаль? Еге, ти сьогодні у день ще казав,
Що з тобою немов земляки ми, —

Може й правда.. Хоча ти — людина, мене-ж
Запрягають руками людськими

— І як правду сказати, то від коли живу,
Од людей ще добра я не бачу..

Ну, та буду мовчати, бо не краще й тобі:
Долю маєш тепер ти собачу.

— Ми обидва у путах. Мене закликав
Ти, щоб я тебе вирвав з неволі,

І тоді тільки наче-б то зможу зазнати
На сім світі я кращої долі. —

— Може й так.. Але думка у мене така,
Що, зробивши ся паном в сій хаті,

Ти-б запріг мене в плуг та й ізнову почав
Так, як батько твій, мною орати.

— Ти казав, що в обох у нас згадкі одні..
Ти дурний, чи сьміяв ся ти, може?

В тебе в згадках роскоші минулі, а я —
Що згадаю я? Боже мій, Боже!

— Батько твій, що його ти так славив міні,
 Може й гарна був дуже людина,
 Але в його я був не истога жива,
 А був тільки до праці машина.

— Як на каторзі, на полі в його робив,
 А чим жив, то шкода і казати!...
 Я і холоду, й голоду в його зазнав
 І за працю — ломакою плати.

— Правда, тяжко мене сей катує Кацап,
 Але-ж можеш ти сам зрозуміти,
 Що не добрії згадки у мене й про тих,
 Хто до його ще вмів мене бити.

— Ти до спільної праці мене закликав, —
 Бачу тут я велику облуду:
 Ти людина, я віл — запряжеш ти мене...
 На що-ж пана міняти я буду?

— Все одно уже пан — не втечеш од біди!
 І не маю я зовсім бажання
 Всі до решти собі туші роги побить,
 Щоб зробити тобі панування!.. “

Тут Хома припинив: „Але-ж, воле, скажи,
 Що на світї така за одміна?
 Ти балакаєш добре, — я-ж думав, що віл
 Нерозумна, німа товарина!

Чом-же досї ховав ся ти схистом своїм?“
 — „Коли хочеш, скажу я, небоже,“ —
 Віл одмовив, — „ти-ж слухай уважно, бо тут
 Єсть єдиний рахунок твій може:

— Я не віл, а така-ж людина, як ти,
 Але зле-чарівнича Темнота
 Перекинула здавна мене вже волом
 І заткнула міні мого рота.

— Я роблю за вола та надходить той час,
 Що міні твою шкуру волячу
 Треба скинуть і хто в сім пособить міні,
 Я тому за те щиро віддичу.“

— „Розумію!“ — Хома загукав, та не встиг
 Він сказати волові і слова,
 Як почув те Кацап та до їх з батогом,
 Кричучи: „У вас зрада тут, змова!“

І відразу прокинув ся з крику Хома —
 Ні вола, ні Кацапа немає,

Тільки стиха на шії ланцюг дзеленчить
Та навкруг усе ніч покриває...

Е п і л о г.

Годі! більше нічого не можу сказать,
Бо нічого я більше не знаю:
На сьому зупинило ся діло й незнать,
Коли дійде та справа до краю,
Бо те б у д е колись ще, тепер же нема, —
Я тоді й розкажу, як що буде,
А тепер два-три слова скажу та й кінець
Підпишу під сим добрії люде.

Мені жалко Хому... А як правду казать, —
Чи хто винен, що він на приноні?
Пособачивсь — собак-же в'язать на ланцюг
Здавна звелено навіть в законї

І порвати ланцюг той не можна Хомі,
Але що перервати не сила,
Перетерти його нам можливо, коли
Не лякати ся довгого діла.

Ну, а віл... Як що буде Хома не дурний,
То з волом бути може в їх діло, —
Поки-ж буде, — кінчаю базікання я,
Щоб, буває, людям не остило.

Передрук з ч. 23 Батьківщини.

З друкарні Товариства імени Шевченка.

від зарядов К. Боднарського.

